

LUND UNIVERSITY

Apropå Lunds Bok Tidskrifts AB, Bokcaféet: Från entusiasm till konkurs

Olofsson, Gunnar

Published in:

Vid pass 8000 rutor. En festskrift till Gunnar Sandin

1990

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Olofsson, G. (1990). Apropå Lunds Bok Tidskrifts AB, Bokcaféet: Från entusiasm till konkurs. I I. André, L. Borgström, & S. Henriksson (Red.), *Vid pass 8000 rutor. En festskrift till Gunnar Sandin* (s. 31-36). Veckobladet i Lund.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

GUNNAR OLOFSSON

Åpropå Lunds Bok och Tidskrifts AB »BokCafét«: Från entusiasm till konkurs.

DEN 2 MARS 1970 öppnade BokCafét i hörnan S:t Petri Kyrkogata och Winstrupsgatan. Det blev för en period en av lundavänsterns dynamiska institutioner, och bars upp av ett par studentgenerations engagemang, av underbetalda anställda, av aktivisters frivilliga arbete. Jag skall här ge några glimtar av historien kring dess tillkomst, som jag var inblandad i, och några reflexioner i efterhand kring dess nedgång och mindre heroiska slut.

En stor och växande grupp av radikaliserade studenter och intellektuella under 1960-talets andra del – det är vad »68« kan sägas stå för. Det internationella klimatets omgestaltning – Vietnam, USA och imperialismen, Paris och Prag; omorienteringen inom den västeuropeiska kommunismen, tydlig i Sverige med C.H. Hermanson och Vpk; återupptäckten av de revolutionära traditionernas frikostiga garderober – allt det hör till också den lundensiska vänsterns allmänna förutsättningar. Den nya eller den återuppväckta vänstern publicerade tidskrifter, gav ut, köpte och läste böcker. Det fanns i Sverige några bokhandlar som förde vänsterns material. Det var i regel partibokhandlar – de var små, eller som i det KFML-orienterade Oktobers fall »politiskt medvetna« i sitt urval (dvs. konsekvent sekteristiska).

1968/69 kom en ny vänsterbokhandel till i Stockholm, BokCafét på Malm Morgsgatan 5, nära Riksbankens nuvarande läge. Det fanns en nära förbindelse till tidskriften *Zenits* redaktion och inte minst dess administration. En av de aktiva var Ingvar Bohman, som senare blev skådespelare, clown (han har uppträtt flera gånger på Vpks höstfester) och kompassfabrikör. Jag var på distans med i det projek-

tet. Våren 1969 var jag i Paris och gick runt och ordnade beställningar och kontakter till franska förlag. Vi talade också om möjligheten att starta ett BokCafé i Lund i förlängning av det i Stockholm. Lokal, startkapital och en krets som kunde bära upp BokCafét både som kunder och aktivister behövdes. Kretsen kring *Zenit* – det var då som nu en redaktionsgrupp – var för liten och smal. Vi ville skapa en öppen och icke-sekteristisk bokhandel för vänstern, organiserad som oorganiserad, och samtidigt ett öppet rum för möten, diskussioner etc. Det senare utmyntades som kafé-delen.

Hösten 1969 visade det sig att det fanns speciella förutsättningar i Lund för att bygga upp ett ekumeniskt bokcafé. Clarté hade i till exempel Stockholm och Uppsala blivit rent maoistiskt/stalinistiskt, slutit upp bakom den kinesiska linjen, och stött KFML (Kommunistiska Förbundet Marxist-Leninisterna, senare SKP), medan det i Lund förblev mera sammansatt. Hösten 1969 var en uppbrottets tid för Clarté i Lund – gamla lojaliteter förgick, och nya hade ännu inte formats. Med ett starkt och maoistiskt Clarté skulle det ha varit svårt att bygga upp BokCafét – med ett ännu sökande och ännu stort Clarté var en öppen, pluralistisk konstruktion möjlig.

I mitten av december 1969 tecknades ca halva startkapitalet runt bordet i köket hemma hos Gunnar Persson och Monika Wadbo på Vildanden. Det var främst folk kring *Zenit* som gjorde det. (Gunnar Sandin tecknade sig förstås för max-beloppet 3.000:-) En andra hälft tecknades inom Clarté. Tillsammans fick vi ihop ca 30.000.

Sedan gick hela processen fort och intensivt. Lokalen på S:t Petri Kyrkogata 7, som blev BokCaféts hemvist, hade tidigare under 1960-talet varit en av Solidars lunchrestauranger. (Jag minns särskilt deras trögflytande pytt-i-panna-blandning, i den dystra då närmast öde lokalen.) 1969 hade ett just nedlagt företag i vattenprovsningsbranschen hyreskontraktet på lokalen. Vi övertog det för 30.000:-, som skulle betalas över tre år. En rad arbetsgrupper tillsattes; bokbeställningar, anställning av personal, inredning av lokal etc. Vintern 1970 inreddes BokCafét. De allra mest ekonomiskt försiktiga ville

hyra ut de inre utrymmena till bostäder, men det visade sig snabbt att de behövdes för verksamheten. Ett rum var en tid uthyrt till *Zenit*, som flyttade sin administration till Lund 1970.

Många arbetade mycket och intensivt med ombyggnaden; bokhyllor tillverkades på plats, målades, monterades. Från ombyggnaden minns jag bäst Ann och Thomas Schlyter, Thomas Lundgren och många andra från Teknis. Min insats i samband med ombyggnaden var att jag släpade en stor säck med lampor från Stockholm hem till Lund – de taklampor som var karakteristiska för BokCafét. De fanns i ett av Stockholms stads elverks förråd i en förort, och skulle efter Thomas instruktioner hämtas där. Och en tung och skramlande säck fylld med lampor plågade mig på tunnelbanan och tåget hem.

Årsskiftet 1969/70 var gruvstrejkens tid i Kiruna. Protesten mot arbetsmiljön, mot nya arbetsledningsmetoder, mot arbetsgivare och fackförbund i form av en stor och långvarig vild strejk fick stor betydelse för 1970-talet, inte minst för den svenska yngre vänsterns orientering. Samtidigt med att BokCafét blev till höll vi i *Zenit* på att producera en broschyr om LKAB-strejken, i huvudsak skriven av Göran Therborn. Det var en rappt skriven rapport om bakgrund och förlopp, och den gavs ut som ett tjockt extranummer av *Zenit* (nr 16½). Det trycktes i 20.000 ex. och såldes via pressbyrå och bokhandlar i drygt 10.000 ex. Den kom från pressarna samma dag som BokCafét i Lund öppnade, massskyltades och såldes där i 400 ex.

BokCaféts start blev lyckosam. Det var i en för vänstern expanderande politisk konjunktur, med goda lokala politiska betingelser, och det bars upp som ett kollektivt projekt av den generation som skapade det. Det hade en stor styrelse, många frivilliga aktivister, en serie underbetalda anställda (med bland annat Gunnar Sandin som en snarast obetald anställd), men också många intresserade och lojala bokköpare. De anställda blev allt mer motorn i BokCafét, vilket är naturligt i en verksamhet som rutiniseras och delvis professionaliseras. Många anställda i BokCafét kom på olika sätt att arbeta vidare i

branschen. Jan Moræus fortsatte i Cavefors och Akademibokhandeln, Kjell Eriksson likaså i Cavefors och senare med BokBox, Claes-Göran Green som från Författarförlaget hamnat hos Bra Böcker, Claes-Göran Jönsson som via Arbetarkultur kommit till Gidlunds, Anna-Sofia Quensel som nu finns på Tidskriftsverkstaden, Nisse Sjödén på Röda Bokförlaget och Daidalos. Jan Nilsson gick via *Zenit* till biblioteksvärlden. Andra har helt bytt bana och blivit läkare (Lennart Spång och Monika Wadbo), lärare och skoladministratör (Rolf Granér), textilkonstnär (Mia Persson), eller gått tillbaka till skrivandet (Karin Lentz), fortsatt som tidskriftsadministratör och översättare med mera (Sven-Erik Torhell).

Varför det gick ett slag, men inte längre

Början av 1970-talet präglades av en stark expansion, ökad försäljning, ökad bredd i utbudet av litteratur, tidskrifter och skivor, växande postorderförsäljning etc. Ambitiösa kataloger gavs ut med fina ämnesmässiga översikter skrivna av lundafolk.

Men successivt ändrade sig klimatet och villkoren för en ambitiös bokhandelsverksamhet i Lund. Fem- och ett halvt-årsfesten hösten 1975, med dess stora satsning på prog-rocken – Hoola Bandoola, Nationalteatern med flera – som publikdragande arrangemang varslade trots sin framgång redan om en ny tid. Å ena sidan startades under 70-talet en rad bokcaféer runtom i Sverige och i Skandinavien. De var lokala uttryck för samma kulturpolitiska ambition som byggt Lunds BokCafé, eller kanske ännu oftare, uttryck för vänsterorganisationernas tillväxtambitioner. Det blev fler organisationsbokhandlar. Samtidigt å andra sidan steg bokpriserna raskt, snabbare än inflationen.

Bokköparna var främst studenter och akademiker. De nytilkommande studenternas situation ändrades – i sjuttioalets senare del skärptes både studievillkor och den ekonomiska situationen på olika sätt. Gradvis och till en början omärkligt ändrades också den politiska kulturen i vänsterns led. Den koppling mellan text och handling

som bar upp den tidiga sjuttiotalsvänsterns politiska projekt löstes upp. Teori, humaniora, samhällsvetenskap och politiska klassiker blev mindre aktuella och mindre relevanta för till exempel Folkkampans politiska generation. Samtidigt blev musikkulturen, – stereoutrustning, skivor, konserter – för många studenter viktigare än böcker och tidskrifter. Idag finns inget BokCafé, men väl Folk & Rock och Kulturmejeriet. Särskilt drabbades den typ av litteratur och tidskrifter som var BokCaféts styrka. På skönlitteraturens område hade BokCafét inga konkurrensfördelar i förhållande till andra bokhandlar. Priskonkurrensen blev också markant hårdare. På den politiska och teoretiska facklitteraturens fält ökade andelen specialiserade (och dyra) verk. På en krympande marknad drevs BokCafét in i specialistnischen.

En svaghet i BokCaféts konstruktion rent företagsekonomiskt var att Lunds Bok och Tidskrifts AB hela tiden hade ett alltför litet eget kapital. Försäljningen var också för liten i förhållande till lagrets omfattning. En låg omsättningshastighet skulle kunna kompenseras av ett stort eget kapital, men BokCafét hade här fel kombination. När ett för litet eget kapital och en för låg omsättningshastighet kombineras med minskande intresse, minskande köpkraft, stigande kostnader, falnande entusiasm bland köpare och aktivister, växande inaktuellt lager, problem i inköspolitik, ökande priskonkurrens etc. så ledde detta några år in på 1980-talet till att BokCafét – Lunds Bok- och Tidskrifts AB – stod inför valet av en drastisk omläggning eller konkurs. I det tidiga åttiotalet fanns det inga möjligheter att expandera sig ur krisen. Konkret stod BokCafét inför en hårdhänt minskning av ambition, antal anställda, flyttning till billigare lokal etc. I den situationen valde man den fulla satsningens konkurs och försökte inte att överleva i mindre heroisk form. Det är möjligt att återtågets tid redan var förbi, och att BokCafét som projekt var slut och passerat – men man försökte inte gå krympningens och rationaliseringens väg. Samma väg gick Københavns BokCafé vid Kultoret, och fick samma slut, av samma skäl.

Vad återstår?

Nu är BokCafét borta sedan några år. Vad finns kvar? En levande rest av BokCaféts nyhetslistor är tidskriften BokBox, buret vidare av Kjell Eriksson med flera.

Kvar finns några ambitiösa lagerkataloger med presentationer av litteraturen på olika fält.

Kvar finns ovanlig litteratur i bokhyllorna och kanske en breddning av den intellektuella horisonten hos många som var i Lund under 1970-talet.

Kvar finns erfarenheten av att balansen mellan entusiasm och rutin är svår att hantera, särskilt när de politiska och kulturella ambitionerna direkt stöter på bokslutets gränser och en påtvungen ekonomisk realism.

Kvar finns erfarenheten av en institution som kom att fungera en årräcka, men som inte överlevde ändringarna i det intellektuella klimatet och på bokmarknaden under 1980-talet.

Kvar finns erfarenheten av att institutionella projekt som bärs av upp av en politisk generation är ömtåliga, av att det är svårt att få nya generationer att vidareföra och förvandla en given institution till sin egen, – och att balansen mellan den inre sammanhållningens entusiasm (subkulturens igenkännande glädje) och innekretsens faktiska uteslutande av andra är svår att hantera.

VID PASS 8 000 RUTOR

En festskrift till
Gunnar Sandin

